

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Голова приймальної комісії
ректор ХГУ «НУА»

_____ К. В. Астахова

«26» вересня 2016 р.

«ПОГОДЖЕНО»

Проректор з навчально-методичної
роботи

_____ В. В. Ільченко
«20» вересня 2016 р.

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
З ПРЕДМЕТУ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»
ЩОДО ВСТУПУ ДО АСПІРАНТУРИ
ДЛЯ НАВЧАННЯ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ
051 «Економіка»**

Укладач:

проф. Яременко О. Л. _____

доц. Комір Л. І. _____

Затверджено на засіданні кафедри
економічної теорії та права
Протокол № 2 від 05.09.2016 р.

Харків 2016

РОЗДІЛ І. «ПОЛІТЕКОНОМІЯ»

Тема 1. Економічна теорія: зміст і методи економічного аналізу

Суспільство і його економічне життя. Зародження економічних знань. Науковий та ненауковий погляд на економічну діяльність. Історичні школи економічної теорії. Сучасні напрями економічної думки. Розвиток економічної думки на Україні.

Економічні явища і економічні відносини. багаторівневий характер економічних відносин. Система економічних відносин та її структура. Визначення предмету економічної теорії. Політична економія та економікс.

Методи економічного аналізу. Єдність теорії і методів. Аналіз і синтез. Порівняння, абстракція, узагальнення. Індукція і дедукція. Теоретичне відтворення конкретно історичної системи економічних відносин. Єдність історичного і логічного. Сходження від абстрактного до конкретного. Математичні методи в економіці. Єдність теорії і практики. Економічна політика: макро- та мікроекономічний рівень аналізу.

Тема 2. Суспільне виробництво

Людські потреби і їх класифікація. Закон підвищення потреб і зміна співвідношення їх видів. Суспільне виробництво і його структура. Взаємозв'язок розвитку потреб і виробництва. Чинники виробництва: труд, засоби і предмети труда, природні чинники, підприємницька здатність. Вирішальна роль людини. Науково-технічний прогрес. Необхідність екологічного захисту суспільства. Екологічний стан України.

Суперечність між постійним зростанням людських потреб і обмеженістю виробничих ресурсів. Проблема вибору. Крива виробничих можливостей. Альтернативна вартість господарських рішень. Результати виробництва: натуральний продукт, послуга, товар. Натурально-речова і суспільна форма результатів виробництва.

Трудова теорія вартості про єдність споживчої вартості і вартість товару. Неокласична теорія про співвідношення корисності і ціни. Продуктивний і непродуктивний труд: погляди різних економічних шкіл. Показники результатів суспільного виробництва з точки зору трудової вартості і з точки зору неокласичної теорії. Суть відтворювання, його типи і фази. Економічне зростання і шляхи його досягнення. Ефективність виробництва та її показники.

Тема 3. Власність, її форми і структура

Економічний зміст власності та її внутрішня структура (володіння, користування, розпорядження). Функції власності. Повний і частковий власник. Суб'єкти і об'єкти власності. Економічні інтереси. Форми і засоби реалізації власності. Економічні та юридичні відносини власності, їх взаємозалежність.

Характеристика історичних типів, видів і форм власності. Приватна власність та її історичні форми. Суть і форми суспільної власності. Переваги

і нестачі приватної і суспільної власності. Інтеграційні форми власності: акціонерна, кооперативна, власність трудового колективу.

Необхідність трансформації формально-суспільної власності при переході до ринкової економіки: роздержавлення і приватизація. Законодавство України про власність, роздержавлення, приватизацію і оренду.

Тема 4. Основні рівні економічного розвитку суспільства.

Сучасні економічні системи

Економічний розвиток та основні показники його рівня. Джерела і рушійні сили економічного розвитку. Економічні протиріччя. Рівні економічного розвитку: критерії їх періодизації. Формацийний та цивілізаційний підходи. Суть і структура економічних систем та принцип їх класифікації.

Традиційні системи. Ринкова економіка як система, її характеристика. Основні проблеми організації господарства та їх рішення в ринковій економіці. Конкуренція та її різновиди. Суб'єкти і об'єкти ринкових відносин. Види ринків і їх взаємозв'язок. Кругообіг продуктів, ресурсів і прибутків.

Адміністративно-командна система та механізм її функціонування. Позитивні й негативні боки командної економіки. Змішана економіка та її основні риси. Характеристика економічних устроїв і форм власності. Поєднання ринкового і державного регулювання. Конкретно-історичні різновиди (моделі) змішаної економіки. Формування ринкової економіки в Україні.

Тема 5. Товарне виробництво. Теорії вартості грошей

Характеристика товарного господарства. Умови перетворення натурального господарства в товарне. Просте й підприємницьке товарне виробництво. Ринок і історичні етапи його розвитку. Трудова теорія вартості та її погляд на товар і його властивості. Вчення К. Маркса про конкретний та абстрактний труд. Величина вартості і динаміка. Ціна. Закон вартості і його функції. Теорії вартості: попиту й пропозиції, чинників виробництва, витрат виробництва, граничної корисності.

Неокласична теорія вартості (ціни) А. Маршалла та її розвиток в сучасних умовах. Історичний процес розвитку обміну і виникнення грошей. Грошові системи. Повноцінні й неповноцінні гроші. Демонетизація золота. Класична теорія грошей. Функції грошей. Формула необхідної кількості грошей. Номіналістична й кількісна теорії грошей. Сучасна неокласична теорія грошей. Грошова система України і необхідність її реформування.

Тема 6. Попит і пропозиція. Раціональний споживчий вибір

Попит, пропозиція, ціна продавця, ціна покупця. Закон попиту. Крива попиту. Еластичність попиту. Детермінанти попиту. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Еластичність пропозиції. Детермінанти пропозиції. Ринкова рівновага і причини її порушення. Ціна рівноваги. Зрушення кривих попиту і

пропозиції. Суть, види, розрахунки коефіцієнтів еластичності попиту і пропозиції, їх практичне застосування.

Корисність і раціональна поведінка споживачів. Проблеми зміни корисності. Загальна і гранична корисність. Закон зменшення граничної корисності. Виграш споживача. Споживчий вибір. Крива байдужість і бюджетна лінія. Ефект заміщення і ефект прибутку: їх вплив на попит. Правило оптимізації споживчого вибору.

Тема 7. Фірма. Підприємництво

Поняття фірми. Класифікація фірм по розміру, виду діяльності і формам власності. Організаційно-правові форми фірм: одноосібна власність, партнерство, корпорація, товариство з обмеженою і додатковою відповідальністю, командітне товариство та інші.

Підприємництво: суть і функції. Власність і підприємництво: еволюція їх співвідношення. Соціальне значення підприємницької діяльності.

Основні напрями розвитку підприємництва: ризикові операції, інноваційна діяльність. Законодавство України про підприємницьку діяльність. Управління діяльністю фірми. Сучасний менеджмент і маркетинг.

Тема 8. Витрати виробництва і прибуток. Цінова політика фірми

Витрати виробництва: зовнішні, внутрішні, постійні, змінні і загальні. Нормальний прибуток як елемент загальних витрат виробництва.

Закон зниження віддачі. Граничні і середні витрати виробництва. Прибуток: економічна і бухгалтерська. Витрати виробництва і максимізація прибутку фірми в короткостроковому періоді. Цінова політика.

Стратегія фірми на максимізацію прибутку в довготривалому періоді. Економія по масштабах виробництва. Технічна або технологічна рента (надприбуток).

Тема 9. Ринок ресурсів

Виробничі ресурси: труд, капітал, земля, підприємницька здатність, їх комбінування і взаємозамінність. Трагування суті капіталу і труда різними економічними школами. Основний і оборотний капітал. Амортизація. Вкладення в людський капітал і його зростання в сучасних умовах. Гранична продуктивність ресурсів. Закон зниження граничної продуктивності ресурсів.

Формування попиту на виробничі ресурси і чинники, їх що визначають. Значення цін на ресурси в формуванні витрат і прибутків їх власників. Правило оптимального співвідношення виробничих ресурсів.

Ринок труда. Чинники, які визначають попит і пропозицію труда. Ціна рівноваги на ринку труда. Теорії заробітної плати. Форми зарплати. Номінальна і реальна зарплата. Розподіл прибутків і його принципи. Теорії розподілу прибутків з точки зору теорії трудової і додаткової вартості і з точки зору теорії граничної продуктивності виробничих ресурсів. Теорії прибули, процента і ренти.

Тема 10. Ринкова економіка в умовах незавершеної конкуренції

Розвиток процесів узагальнення виробництва і еволюція ринкових відносин. Перешкоди для вільної конкуренції, що створюються високим рівнем концентрації виробництва. Недовершена конкуренція і її різновиди: чиста монополія, монополістична конкуренція і олігополія.

Чиста монополія: суть, середа поширення. Монополія виробника, продавця, покупця. Види і форми вияву монополізму: природні, технологічні і економічні монополії. Монополізація економіки України. Особливості визначення ціни, обсягу виробництва і прибутку в умовах чистої монополії. Експлуатація споживачів в умовах монополії виробника. Суспільні втрати від монополізму. Монополістична конкуренція, її поширення. Форми впливу виробника на рівень ціни і обсяг виробництва. Олігополія, її поширення. Особливості і моделі ціноутворення, обсягу виробництва, прибуток. Переваги і нестачі олігополістичної структури. Методи недовершеної конкуренції. Цінові угоди, лідерство в цінах, знижки і надбавки до цін. Нецінова конкуренція: диференціація споживчих якостей товару, сегментація ринків, торгова марка, реклама.

Конкуренція в умовах регульованого ринкового господарства. Державний захист конкуренції і її форми. Антимонопольне законодавство і регулювання. Форми і методи державного впливу на ціноутворення. Державне регулювання нижнього рівня цін на сільськогосподарську продукцію. Міжнародна конкуренція. Антимонопольний Закон України.

Тема 11. Національна економіка: цілі і результати.

Макроекономіка: об'єкт дослідження, основні проблеми, зв'язок з мікроекономікою. Основні макроекономічні школи.

Економічний суверенітет країни і національна економіка. Цілі, структура і чинники розвитку національної економіки. Загальні і кінцеві результати функціонування національної економіки. Система національних рахунків в країнах з ринковою економікою. ВВП і засоби його розрахунку. ВВП. Необхідність переходу України на світову методику статистики і обліку.

Структура суспільного продукту. Споживання, заощадження і інвестиції. Форми зберігання прибутків. Гранична схильність до споживання і зберігання.

Формування цілісності національної економіки України в умовах становлення її державності. Виробничий і трудовий потенціал України. Природні ресурси. Необхідність структурної перебудови економіки України з урахуванням її переходу до ринку, сучасних напрямів НТП і державного суверенітету.

Тема 12. Рівновага національної економіки. Форми макроекономічної нестабільності

Сукупний попит і його детермінанти. Зсув кривої сукупного попиту. Сукупна пропозиція. Аналіз трьох відрізків кривої сукупної пропозиції.

Макроекономічна рівновага. Рівноважний ВВП та рівноважний рівень цін. Зміщення кривої сукупної пропозиції. Ефект храповика. Економічне зростання і причини порушення макроекономічної рівноваги. Економічні цикли і їх види. Фази циклу. Теорії циклів.

Безробіття, її форми, показники рівня. Теорії повної зайнятості і природного рівня безробіття. Соціально-економічні наслідки інфляції. Теорії взаємозв'язку безробіття і інфляції. Стагфляція. Особливості макроекономічної нестабільності в Україні в сучасних умовах.

Тема 13. Грошово-кредитна система і ринок капіталу

Ринок грошей. Пропозиція грошей і чинники, що її визначають. Попит на гроші і його складові елементи. Грошова маса і її агрегати. Відсоткова ставка як ціна грошей.

Кредитна система, її функції і структура. Банківська система. Спеціальні кредитні установи. Національний банк, його функції і інструменти регулювання грошового обігу. Облікова ставка, операції на відкритому ринку, норма обов'язкових резервів, валютна інтервенція. Політика дорогих і дешевих грошей. Комерційні банки, їх види і основні операції. Банківські депозити і їх форми. Мультиплікатор банківських депозитів і його межі. Кредит і його форми. Роль кредиту в підвищенні ефективності ринкової економіки.

Ринок цінних паперів (облігації, акції, векселя, заставні сертифікати). Первинний і повторний ринок цінних паперів. Фондова біржа і механізм її діяльності. Курс цінних паперів. Процентні ставки і дивіденди. Грошово-кредитна політика в макроекономічних моделях кейнсіанства і неокласиків. Необхідність формування кредитної системи ринкового типу в Україні.

Тема 14. Фінанси і фінансова система

Суть і функції фінансів. Суб'єкти фінансових відносин. Структура фінансів: фінанси підприємств, населення і держави. Державний бюджет. Особливості його формування і використання в умовах ринкової і командної економіки. Бюджетний федералізм.

Податки як основне джерело формування прибутків державного бюджету. Принципи оподаткування в ринковій економіці. Види податків. Розподіл податкового тягаря. Крива Лаффера. Податкова система України і необхідність її удосконалення.

Державні витрати і їх структура в ринковій і командній економіці. Мультиплікаційний ефект державних витрат. Бюджетний дефіцит: причини виникнення, рівень, джерела покриття і шляхи подолання. Державний борг. Бюджетний дефіцит і інфляція.

Тема 15. Відтворювання і економічне зростання

Відтворювання і економічне зростання. Показники економічного зростання. Особливості сучасного економічного зростання. Роль НТП. Інвестиції і їх форми: автономні і індуковані. Мультиплікатор і акселератор.

Проблема рівноваги заощаджень і інвестицій. Чинники, що впливають на них. Дефляційний і інфляційний розрив. Парадокс бережливості. Задача забезпечення рівноваги зростання реального ВВП і рівня цін. Теорії економічного зростання.

Державне стимулювання економічного зростання і його напрями. Необхідність нових підходів до інвестиційної політики і структурної перебудови економіки України.

Тема 16. Державне регулювання ринкової економіки

Еволюція поглядів на економічну роль держави в ринковій економіці. Наукова полеміка про масштаби і форми державного втручання в економічні процеси в сучасний період. Цілі державного регулювання. Основні напрями і інструменти державного регулювання.

Кейнсіанська модель державного регулювання економіки методом стимулювання ефективного попиту. Її пріоритетні цілі: зайнятість, економічне зростання, пом'якшення циклічності. Вбудовані економічні стабілізатори. Криза кейнсіанської моделі регулювання в 1970 рр.

Неокласична модель державного регулювання, її пріоритетні цілі і інструменти. Різновиди неокласичної моделі: монетаризм, економіка пропозиції і раціональних очікувань. Дерегулювання економіки в 1980-1990 роки у високорозвинених країнах. Податкові і амортизаційні реформи. Денаціоналізація. Політика державного регулювання економіки України в перехідний період.

Тема 17. Розподіл прибутків і соціальна політика держави

Первинний (ринковий) розподіл прибутків, його переваги і недоліки. Зміна співвідношення прибутків на чинники виробництва як слідство еволюції форм власності на матеріальні ресурси і підвищення ролі людського чинника.

Соціальна політика держави і диференціація її напрямів для різних категорій населення. Стимулювання зайнятості працездатних. Система соціального страхування від вимушеного безробіття. Соціальний захист недієздатних. Регулювання рівня доступності охорони здоров'я, утворення, забезпеченості житлом.

Взаємозв'язок ефективності суспільного виробництва і рівня і структури соціальних гарантій. Забезпечення нижнього кордону національного стандарту життя. Показники рівня і якості життя. Мінімальний і раціональний рівень споживання. Межа бідності. Прибутки населення і їх джерела. Співвідношення прибутків від труда, власності і трансфертних виплат по різних групах населення. Нерівномірність розподілу прибутків і її чинники. Крива Лоренца, первинна і повторна. Коефіцієнт Джінні. Оптимальні і граничні кордони диференціації прибутків, їх відмінності. Соціальна політика в перехідній економіці України. Соціальні потреби населення і економічні можливості суспільства.

Тема 18. Світове господарство: основні межі і тенденції розвитку

Світове господарство: поняття, тенденції розвитку. Міжнародний розподіл праці як об'єктивна основа становлення і розвитку світового господарства, його форми.

Всесвітній характер сучасних продуктивних сил і економічного прогресу. Інтернаціоналізація виробництва. Розвиток світової інфраструктури. Формування Інтернаціональних витрат виробництва. Показники інтегрованості національної економіки в світове господарство.

Проблеми міжнародного регулювання економічних зв'язків. Міжнародні економічні організації і їх роль в розвитку світового господарства. Глобальні проблеми сучасності і необхідність міжнародної співпраці для їх рішення. Проблеми інтеграції України в світове господарство. Необхідність інтенсифікації співпраці країн колишнього СРСР.

Тема 19. Міжнародні економічні відносини і їх форми

Взаємозв'язок внутрішніх і міжнародних економічних відносин, еволюція їх співвідношення.

Міжнародна торгівля і її роль в економічному розвитку. Сучасні види і структура світової торгівлі. Економічна основа торгівлі. Спеціалізація і порівняльні переваги. Торгові перешкоди: мито, імпорتنі квоти, нетарифні перешкоди, добровільні експортні обмеження. Роль міжнародних організацій (ГАТТ/ВТО, ЮНКТАД та інших) в регулюванні міжнародної торгівлі. Міжнародний обмін послугами і його динаміка. Торгівля науково-технічними нововведеннями (ноу-хау), лізинг, факторинг. Експорт капіталу і його форми. Світовий ринок позикового капіталу. Міжнародна міграція робочої сили, її особливості, форми, масштаби в сучасних умовах. Міжнародна інтеграція і її організаційні форми. Сучасні інтеграційні об'єднання.

Міжнародні валютні відносини. Взаємозв'язок національних і світових валютних систем. Еволюція світової валютної системи. Конвертованість валюти і її форми. Валютний курс. Міжнародна система валютних курсів. МВФ і його функції. Всесвітній банк і його відділення. Програми Всесвітнього банку і розвиток економіки України. Валютна політика України. Платіжний баланс, його структура і методи регулювання. Стан платіжного балансу України.

РОЗДІЛ П «ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ»

Тема 1. Предмет, метод і задачі курсу

Предмет економічної історії та економічних вчень. Місце навчальної дисципліни в системі економічних наук.

Періодизація економічної історії. Роль економічної історії в формуванні економічної культури.

Тема 2. Господарство первісного суспільства та його еволюції на етапі ранніх цивілізацій

Предмет історії. Базові методи дослідження.

Натурально-господарська ідеологія мислителів і правителів Древнього Сходу.

Розкладання первіснообщинної форми господарства.

Тема 3. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII до н. е. – V ст. н. е.)

Економічна думка в Древньому Римі.

Економічні доктрини античного (класичного) рабства в трудах древньогрецьких філософів. Основні етапи господарської еволюції первісного суспільства.

Східне і античне рабство. Організація виробництва і галузева структура економіки.

Тема 4. Господарство та економічні погляди епохи Середньовіччя (V–XV ст.)

Основні господарські форми епохи феодалізму. Феодальне місто, його виникнення і економічна роль. Економічні погляди Ф. Аквінського.

Формування феодальних відносин в Київській Русі (IX–XII ст). Господарство українських земель у часи феодальної роздробленості.

Тема 5. Формування передумов ринкової економіки (XVI–XVII ст.)

Меркантилістська система як концепція про багатство. Особливості ранніх і пізніх меркантилістських доктрин.

Виникнення металевої і кількісної теорії грошей. Зрілий меркантилізм в переконаннях Т. Мана, Р. Кантільона, Дж. Ло.

Тема 6. Меркантилізм як перша школа буржуазної економічної думки

Загальні характерні ознаки «класичної школи» і основні етапи її еволюції.

У. Петті як родоначальник класичної політичної економії в Англії.

Виникнення «класичної школи» у Франції: П. Буагільбер

Особливості фізіократичного вчення.

Тема 7. Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (XVII–XIX ст.)

Великі географічні відкриття і їх вплив на світовий економічний розвиток (XV–XVII ст).

Історія первинного накопичення капіталу. Становлення і розвиток мануфактурного виробництва в Європі. Історія промислового перевороту.

“Пруський” і “американський” шлях розвитку капіталізму в сільському господарстві.

Тема 8. Виникнення і становлення класичної школи політичної економії

А. Сміт і його робота «Дослідження про природу і причини багатства народів». Д.Рикардо як послідовник А.Сміта.

Політична економія Ж.Б.Сея. Історична школа у Німеччині. Погляди соціалістів-утопістів.

Тема 9. Ринкове господарство країн в період монополістичної конкуренції (XIX–XX ст.)

Передумови виникнення марксизму. Початковий етап формування вчення К. Маркса і Ф. Енгельса в 40-х рр. XIX ст. Структура і основні проблеми «Капіталу». Історичне значення марксизму і його застосування при проведенні прикладних досліджень в сфері ринкової економіки.

Структурні зміни в економіках окремих країн світу. Створення матеріальних передумов утворення монополій. Вивіз капіталу.

Тема 10. Критика класичної школи. Еволюція класичної політекономії

Передумови виникнення, суть і особливості маржиналізму. Два етапи «маржинальної революції». Австрійська школа та її особливості.

**Тема 11. Господарство та економічна думка в період державного монополістичного розвитку суспільств (початок XX ст.).
Виникнення і суть марксизму**

Формування наукових шкіл у 20-ті рр. 20 ст. Економічні погляди А.Чаянова. Теорія М.Кондрат'єва. Розвиток ідей державного соціалізму: В.Ленін, М.Бухарін. Економічні погляди Г.Струмліна. Концепція неокласичного синтезу П. Самуельсона. Виникнення і суть марксизму.

Тема 12. Маржиналізм: етапи розвитку

Передумови виникнення, суть і особливості маржиналізму. Два етапи «маржинальної революції». Лозанська та англійська школи маржиналізму.

Модель Л.Вальраса. Оптимум В.Парето.

Тема 13. Економічна теорія Дж. М. Кейнса та її розвиток. Неокейнсіанство

Кейнсіанство як система заходів «активного» державного втручання в економічні процеси. «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» Дж. М. Кейнса. Американська і європейська тенденції сучасного кейнсіанства. Виникнення неокейнсіанських теорій економічного зростання.

Тема 14. Розвиток національних економік країн Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом НТП, НТР (кінець XX ст.)

Критика соціалістичної командної економіки в трудах Ф. Хайека і Л. Мізеса. Типологія основних форм ринкової організації економіки В. Ойкена. Економічні наслідки Другої світової війни. План Маршалла. Розпад колоніальної системи.

Тема 15. Теорія та практика сучасного монетаризму та інституціоналізму

Ознаки теорії монетаризму. Сучасні концепції монетаризму. Монетарна концепція М. Фрідмена і «повторне відкриття грошей». Рівняння І.Фішера. Історичні умови виникнення інституціоналізму. Ранній інституціоналізм і погляди Т. Веблена. Ф. Хайек як лідер лондонської школи неолібералізму. Соціально-правовий інституціоналізм Дж. Коммонса.

Тема 16. Розвиток економічної думки та ринкових відносин в УРСР (90 роки ХХ ст.)

Становлення ринкових відносин на Україні.

Розвиток економічної думки на Україні в 90 роки ХХ ст. Проблеми трансформації економіки.

Тема 17. Наукові дослідження Нобелівських лауреатів з економіки

«Нове індустріальне суспільство» Дж. Гелбрейта. Вивчення історичної динаміки господарських систем.

Інтеграційні процеси в економіці, як форми економічної інтеграції. Погляди А. Чемберліна та Дж. Робінсон. Нобелівські лауреати.

РОЗДІЛ III. «МІКРОЕКОНОМІКА»

Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки

Види теоретичного аналізу економічних систем. Поняття і суть основних видів теоретичного аналізу економічних систем. Мікроекономіка як наука. Основні проблеми мікроекономіки. Рідкість як ключова проблема мікроекономіки. Раціональність як принцип поведінки суб'єктів господарювання. Головна задача мікроекономіки як учбової дисципліни. Суть і визначення ринкових структур. «Дерево економіки» і його складові. Головний конфлікт в області економічної теорії ХХ в. Теорія додаткової вартості К. Маркса і теорія маржиналізму. Мікроекономіка і сучасність.

Тема 2. Теорія граничної корисності і поведінка споживача

Поняття корисності, кардиналістська і ординалістська функції корисності. Мікроекономічний аналіз поведінки індивіда-споживача. Поняття корисності блага. Корисність як здатність блага задовольняти потреби. Суть і поняття антіблага. Функція корисності. Два основних підходи до формалізації вибору споживача. Кількісна (кардиналістська) і порядкова (ординалістська) функції корисності. Поняття граничної і сукупної корисності. Закон убуючої граничної корисності. Принцип раціональності вибору споживача. Умова споживчої рівноваги і його математична інтерпретація.

Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача

Система споживчих переваг. Крива байдужість і оптимум споживача. Теоретичні припущення системи переваг. Набір благ. Поняття кривих байдужості. Гранична норма заміщення (MRS). Довершена субституційність благ. Довершена компліментарність благ. Бюджетна лінія. Умова споживчої рівноваги. Принцип рівності зваженої граничної корисності.

Тема 4. Моделювання поведінки споживача на ринку товарів

Поняття кривих байдужості і їх побудова. Бюджетні обмеження. Гранична норма заміщення і її економічне значення. Побудова лінії «прибуток споживання». Блага з нормальною споживчою цінністю і блага з низькою споживчою цінністю. Зміна нахилу лінії «прибуток споживання» в залежності від вигляду споживаного блага. Використання лінії «прибуток споживання» при побудові лінії Енгеля. Економічне значення лінії Енгеля. Лінія «ціна споживання» і її економічне значення. Різновиди лінії «ціна споживання». Використання лінії «ціна споживання» при побудові лінії попиту.

Ефект заміни і ефект прибутку. Реакція ефекту заміни і ефекту прибутку в залежності від зміни ціни споживаного блага у випадках з благами нормальної споживчої цінності і благами з низькою споживчою цінністю. Поняття цінності і вартості блага. Надлишок споживача і його суть.

Тема 5. Мікроекономічна модель підприємства

Підприємство як виробничо-ринкова система. Складові елементи підприємства як ринкової системи. Чинники виробництва і їх визначення. Миттєвий, короткостроковий і довгостроковий періоди аналізу діяльності підприємства як ринкової мікросистеми. Монопродуктові і поліпродуктові підприємства. Основна мета діяльності підприємства. Система цілей діяльності підприємства на ринку. Технологія як сукупність знань про технічні способи здійснення виробничого процесу.

Ефективність виробництва. Технологічна і економічна ефективність. Виробнича функція і її визначення. Однофакторна виробнича функція. Поняття сукупного продукту, середнього продукту і граничного продукту. Поняття витрат виробництва, виручки і прибутки як параметри мікроекономічної моделі підприємства.

Бухгалтерські і економічні витрати виробництва і їх суть. Явні (очевидні) витрати виробництва. Поняття сукупних, середніх сукупних і граничних витрат виробництва. Поняття сукупного прибутку і сукупного прибутку. Нормальний прибуток і її економічне значення. Граничний прибуток і його суть.

Тема 6. Варіації чинників виробництва і оптимум виробника

Однофакторна виробнича функція. Двухфакторна виробнича функція. Поняття ізокванти і ізокошти. Гранична норма технологічної заміни. Умова мінімізації витрат.

Закон убуючої віддачі (продуктивність) змінного чинника виробництва. Ізоквантна варіація чинників виробництва. Виробнича сітка. Гранична норматехнологічної заміни (MRTS). Постійний, що убуює, що зростає, ефекти від масштабу виробництва. Рівновага виробника. Принцип рівності зважених граничних продуктів. Умова мінімізації витрат виробника. Лінія зростання.

Тема 7. Витрати виробництва

Поняття і суть витрат виробництва. Склад і взаємозв'язок економічних, бухгалтерських витрат і прибутку. Витрати виробництва в короткостроковому і довгостроковому періодах.

Постійні витрати, змінні витрати, сукупні витрати, середні постійні і середні змінні витрати виробництва. Типовий характер динаміки витрат виробництва. Фази в динаміці витрат виробництва і їх вплив на поведінку підприємства. Чинники, що визначають динаміку витрат виробництва в довгостроковому періоді. Безповоротні витрати виробництва.

Тема 8. Ринкова пропозиція

Поняття пропозиції. Об'єм (величина) пропозиції. Цінові і нецінові чинники, що визначають величину пропозиції. Функція пропозиції. Поняття ціни пропозиції. Суть закону пропозиції.

Дві форми вираження закону пропозиції: шкала пропозиції і крива пропозиції. Основні компоненти, лежачі в основі кривій пропозиції. Побудова кривої пропозиції і її характер. Зміну пропозиції і чинники його що визначають. Рушення вздовж кривої пропозиції і зсув кривий пропозиції. Еластичність пропозиції. Коефіцієнт еластичності пропозиції. Еластична, нееластична пропозиція і пропозиція з одиничною еластичністю. Чинники, що визначають еластичність пропозиції. Індивідуальна і галузева (ринкове) пропозиція.

Тема 9. Ринковий попит

Основні положення теорії попиту і пропозиції. Функція попиту. Об'єм (величина) попиту і умови, в яких формується попит. Основні детермінанти попиту. Цінові і нецінові детермінанти попиту.

Теоретичні основи побудови лінії попиту. Закон попиту і його суть. Реакція попиту на зміну ціни. Зміна об'єму попиту і зміна умов попиту. Еластичність попиту і її визначення. Коефіцієнт еластичності попиту по ціні і по прибутку. Еластичний, нееластичний попит і попит з одиничною еластичністю. Коефіцієнт дугової еластичності попиту. Залежність сукупної виручки від еластичності попиту. Коефіцієнт перехресної еластичності і його застосування.

Тема 10. Ринок довершеної конкуренції

Довершена конкуренція і її характерні риси. Ринкову рівновагу і чинники його що порушують. Рівноважна ціна і рівноважна пропозиція.

Зміна ринкової рівноваги і його економічні наслідки. Окремо взятий продавець на ринку довершеної конкуренції як «price-taker». Еластичність попиту на продукцію конкурентного підприємства. Умова максимізації прибутку на ринку довершеної конкуренції.

Тема 11. Монопольний ринок

Суть і види монополій. Вхідні бар'єри на ринок. Об'єктивні причини формування монополій. Вплив розвитку науки, техніки і технологій на утворення монополій. Типи монополій. Закрита монополія. Природна монополія. Відкрита монополія. Чиста монополія. Монопольна влада. Максимізація прибутку в умовах монополії. Вплив еластичності попиту на ціну монополіста.

Економічні умови цінової дискримінації. Види цінової дискримінації. Соціальний і економічний збиток монополії. Коефіцієнт Лернера. Збиток, що заподіюється монополією по Хербергеру. Способи боротьби з монополізацією економіки. Чисті і загальні збитки від монополії. Антитрестівське законодавство: світовий досвід і досвід України.

Тема 12. Олігополія

Поняття і суть олігополії. Ознаки олігополістичних ринків. Вхідні бар'єри на олігополістичний ринок. Коефіцієнт концентрації. Індекс Херфіндала. Олігополістичні цінові війни і причини, що їх викликають. Моделі олігополії. Цінове лідерство. Часткова монополія. Моделі поведінки дуополістів на ринку. Дуополістична рівновага. Дуополія Курно. Дуополія Бертрана. Рівновага Штакельберга. Олігополістичне рішення Боулі. Модель Феллнера. Модель Свізі. Модель Хойсса. Теорія гри при аналізі олігополії. Види гри і їх класифікація. Економічна ефективність олігополії. Максимізація прибутку в умовах олігополії.

Тема 13. Ринок монополістичної конкуренції

Монополістична конкуренція: поняття і суть. Особливості ринку монополістичної конкуренції. Визначення обсягу виробництва і цін в умовах монополістичної конкуренції. Попит на продукцію монополістичної фірми. Відмінності попиту в умовах монополії, на ринку довершеної конкуренції і ринку монополістичної конкуренції. Залежність еластичності попиту від кількості конкурентів і диференціації продукту.

Короткострокова і довгострокова рівновага монополістичної конкуренції. Нормальний прибуток і надприбуток на ринку монополістичної конкуренції. Економічні наслідки монополістичної конкуренції. Надмірні виробничі потужності при монополістичній конкуренції. Мінімізація збитків в умовах монополістичної конкуренції.

Тема 14. Формування похідного попиту

Суть і поняття похідного попиту. Відмінності в формуванні попиту і пропозиції на ринках чинників виробництва і ринках споживчих товарів.

Чинники, що визначають повторність попиту і пропозиції на ринках ресурсів.

Ринки чинників виробництва в умовах довершеної і незавершеної конкуренції і їх відмінності. Основні чинники попиту на ресурси. Головне правило попиту на виробничі ресурси. Поняття граничної прибутковості ресурсу і граничних витрат чинників. Умова максимізації прибутку виробника на ринку довершеної конкуренції. Цінова еластичність попиту на ресурси і чинники її що визначають. Ефект випуску і ефект заміщення. Галузевий і ринковий попит на ресурс.

Тема 15. Ринок труда

Труд як головний і вирішальний чинник функціонування економіки. Основні чинники пропозиції труда. Поняття пропозиція труда. Труд як соціальний чинник. Вплив на мобільність труда неекономічних чинників. Мета пропозиції труда. Ефект заміщення і ефект прибутку на ринку труда. Поняття і суттєві межі ринку труда.

Поняття і види заробітної плати. Цінність труда як чинника виробництва. Формування ціни труда в умовах довершеної конкуренції. Поняття ставки заробітної плати і прибутку. Реальна і номінальна заробітна плата. Пропозиція труда на ринку довершеної конкуренції. Поняття граничної норми заміщення дозвілля прибутком. Двостороння монополія на ринку труда і її наслідки. Область можливої угоди на ринку двосторонньої монополії. Роль профспілок на ринку труда. Модель монопсонії на ринку труда. Двостороння монополія на ринку труда.

Тема 16. Ринок капіталу

Поняття і суть капіталу. Основні форми капіталу. Фізичний і людський капітал. Основний і оборотний капітал. Поняття фондів. Позиковий процент і інвестиції. Номінальна і реальна процентна ставка. Визначення ставки процента в короткостроковому і довгостроковому періодах. Рівновага на ринку капіталу в довгостроковому періоді.

Поняття і суть інвестування. Фізичний і моральний знос капітального блага. Гранична норма окупності інвестицій. Поточна (справжня) дисконтована вартість. Земля як чинник виробництва і об'єкт купівлі продажу. Абсолютна нееластичність пропозиції землі. Поняття дисконтованої вартості майбутньої земельної ренти. Основні форми ренти. Економічна і диференціальна рента.

Тема 17. Загальна рівновага конкурентних ринків

Поняття загальної рівноваги конкурентних ринків. Часткова рівновага. Ефекти зворотного зв'язку. Загальна рівновага і ефективність виробництва. Етапи аналізу загальної рівноваги. Поняття і умови досягнення ефективності виробництва (ефективність розміщення ресурсів). Ефективність Парето. Умови досягнення ефективності при обміні. Аналіз ефективності розподілу ресурсів у виробництві. Діаграма Еджуорта.

Крива виробничих можливостей і крива контрактів. Умови досягнення ефективності ринку. Причини неспроможності ринку. Сучасні теоретичні підходи до проблеми ефективності і справедливості. Квазіоптимум. Критерії досягнення ефективності виробництва по Н. Калдору, Дж. Хіксу, Д. Роулсу. Економіка добробуту. Класичний лібералізм. Утилітаризм. Егалітаризм.

Тема 18. Стабільність рівноваги

Поняття стійкості рівноваги. Проблема стійкості ринкової рівноваги. Асимптотична стійка рівновага. Рівномірні, «вибухові» і «затухаючі» коливання. Глобальна і локальна стійкість. Варіанти глобальної і локальної стійкості. Л. Вальрас і А. Маршалл про стійкість ринку. Динамічна модель ринку. «Павутинна» модель ринку. Нестійка рівновага.

Рівномірні коливання навколо первинного значення ціни. Еластичність попиту і пропозиції як основні причини стійкості або нестійкості ринку. Вплив держави і приватного бізнесу на стійкість рівноваги. Аргументи за і проти втручання держави в функціонування ринку: підходи кейнсіанців і монетаристів.

Тема 19. Регулювання ринку

Роль держави в ринковій економіці. Функції держави. Державне регулювання ринку. Економічні важелі втручання держави. Податки і дотації як економічні важелі втручання держави в економіку. Фіксовані ціни.

Встановлення податків. Види податків. Потоварні податки. Вплив податків на ринкову рівновагу. Розподіл податкового тягаря. Еластичність попиту і пропозиції як чинники, що визначає розподіл податкового тягаря. Дотації. Вплив дотацій на розподіл податкового тягаря. Потоварні дотації. Економічне утриманство.

Тема 20. Інституційні аспекти ринкового господарства

Поняття ринкових інститутів. Інститут правий власності. Права власності. Неоінституційна теорія. Поняття трансакційні витрат. Скооперовані ресурси. Інтерспецифічні ресурси. Зовнішні ефекти (екстерналії). Негативні зовнішні ефекти (негативні екстерналії). Сукупні зовнішні витрати (ТЕС). Граничні зовнішні витрати (МЕС). Граничні індивідуальні витрати (МРС). Граничні суспільні витрати (MSC). Гранична суспільна корисність (MSB). Поняття граничної індивідуальної корисності (МРВ) товару. Коректуючі податки (податки Пігу). Коректуючі субсидії.

РОЗДІЛ IV «МАКРОЕКОНОМІКА»

Тема 1. Макроекономіка як наука

Макроекономіка як розділ економічної науки. Суть макроекономічного аналізу. Відмінність між мікро- і макроекономічним аналізом. Нормативна і

позитивна макроекономіка. Основні макроекономічні проблеми. Функції макроекономіки.

Історичний експурс. Перший досвід макроекономічного аналізу - економічна таблиця Ф. Кене. Двосекторна модель народного господарства К. Маркса. Модель міжгалузевого балансу В. Леонтьєва. Кейнсіанська макроекономічна модель.

Особливості макроекономічного аналізу. Агрегування як найважливіший принцип макроекономічного аналізу. Агрегування ринків. Агрегування макроекономічних агентів. Концепція очікувань. Методологія макроекономічного аналізу. Макроекономічний аналіз *ex post* і *ex ante*. Макроекономічні моделі і їх різновиди. Екзогенні і ендегенні змінні в моделях. Дві групи макроекономічних показників: показники потоків і показники запасів. Абсолютні і відносні макроекономічні показники. Види рівноважних станів. Облік чинника часу в макроекономічних моделях. Принцип дисконтування.

Тема 2. Макроекономічні показники у системі національних рахунків

Система національних рахунків і історія її створення. Елементи системи національних рахунків. Основні макроекономічні показники. Валовий внутрішній продукт (ВВП). Валовий національний дохід (ВНД). Чисті доходи чинників (ЧФД). Принципи обліку ВВП. Способи (методи) вимірювання ВВП. ВВП, розрахований за витратами. Метод розрахунку ВВП за доходами. Метод розрахунку ВВП за доданою вартістю.

Номінальний і реальний ВВП. Індекси цін. Індекс споживчих цін (ІПЦ). Дефлятор ВВП (індекс Пааше). Темп (рівень) інфляції. Темп зміни вартості життя. „Ідеальний” індекс Фішера. Співвідношення показників в системі національних рахунків. Чистий внутрішній продукт (ЧВП). Чистий національний дохід (ЧНД). Валовий наявний дохід (ВРД). Чистий наявний дохід (ЧРД). Матеріальні і нематеріальні елементи національного багатства.

Тема 3. Товарний ринок

Кругообіг продукту, витрат і доходів. Двосекторна схема кругообігу продукту, витрат і доходів. Повна (чотирьохсекторна) схема кругообігу продукту, витрат і доходів. Основна макроекономічна тотожність. Сукупний попит і його структура. Закон сукупного попиту. Крива сукупного попиту. Цінові чинники сукупного попиту. Нецінові чинники сукупного попиту. Сукупна пропозиція і її структура. Закон сукупної пропозиції. Відрізки кривої сукупної пропозиції: кейнсіанський, висхідний, класичний. Цінові чинники сукупної пропозиції. Нецінові чинники сукупної пропозиції. Взаємодія сукупного попиту і сукупної пропозиції. Встановлення рівноважного рівня цін і рівноважного обсягу національного виробництва. Рівновага в моделі *AD-AS*. Шоки в сукупному попиті і в сукупній пропозиції.

Тема 4. Ринок праці

Ринок праці і його функції. Особливості ринку праці. Попит на працю і чинники, що його визначають. Чинники пропозиції праці. Крива попиту на працю в неокласичній концепції. Номінальна і реальна заробітна платня. Крива пропозиції праці в неокласичній концепції. Рівновага на ринку праці з погляду неокласичного підходу. Трудонадлишкова і трудодефіцитна кон'юнктура ринку праці. Кейнсіанський підхід до теорії зайнятості. Основні показники ринку праці: зайнятість і безробіття. Склад робочої сили. Рівень безробіття. Причини і типи безробіття. Фрикційне, структурне і циклічне безробіття. Природний рівень безробіття. Повна зайнятість. Модель динаміки робочої сили. Коефіцієнти звільнення і працевлаштування. Природний рівень безробіття і чинники, що його визначають. Теоретичні концепції ринку праці. Класична і неокласична концепції ринку праці. Наслідки безробіття. Некономічні і економічні наслідки безробіття. Закон Оукена. Заходи боротьби з безробіттям.

Тема 5. Грошовий ринок

Гроші, їх функції і види. Суть грошей і їх специфічні особливості. Функції грошей: міра вартості, засіб платежу, засіб заощадження. Товарні і символічні гроші. Кредитні гроші. Попит на гроші. Класична кількісна теорія попиту на гроші. Кількісне рівняння обміну І. Фішера і кембріджське рівняння. Кейнсіанська теорія переваги ліквідності. Ставка відсотка як альтернативні витрати зберігання готівки. Гранична схильність до переваги ліквідності. Ліквідна пастка. Попит на гроші в сучасній теорії портфеля. Монетаристська (нова кількісна) теорія грошей М. Фрідмана. Модель Баумоля-Тобіна. Пропозиція грошей. Система грошових агрегатів. Квазі-гроші. Чинники, що визначають пропозицію грошей. Рівновага на ринку грошей. Механізм відновлення і підтримки рівноваги на грошовому ринку. Показники грошового ринку. Норма обов'язкового резервування. Грошова база. Обов'язкові і надмірні резерви. Банківський кредит. Коефіцієнт (норма) депонування. Кредитне розширення (кредитна мультиплікація). Процес депозитного розширення. Банківський (депозитний) мультиплікатор. Складний грошовий мультиплікатор (грошовий мультиплікатор).

Тема 6. Інфляційний механізм

Поняття і види інфляції. Суть інфляції. Купівельна спроможність (цінність) грошей. Інфляційні причини зростання цін. Види інфляції залежно від різних критеріїв. Рівень (темп) інфляції. Помірна (повзуча) інфляція. Інфляція, що галопує. Висока інфляція. Гіперінфляція. Управління інфляційним процесом і формування інфляційних очікувань. Дефляція, дезінфляція, стагфляція. Моделі інфляції. Інфляція попиту. Інфляція витрат. Інфляційна спіраль. Зовнішні і внутрішні чинники інфляції. Інфляція, що імпортується. Взаємозв'язок інфляції і безробіття. Крива Філіпса. Чинники, що впливають на рівень інфляції. Короткострокова і довгострокова крива Філіпса. Наслідки інфляції. Основні наслідки інфляції. Інфляційний податок. Витрати очікуваної інфляції. Витрати непередбаченої інфляції. Сеньораж. Наслідки гіперінфляції.

Антиінфляційна політика. Активна бюджетна політика. Грошово-кредитне регулювання. Комплекс заходів антиінфляційної політики. Градування. Політика цін і доходів.

Тема 7. Споживання домогосподарств

Споживання і заощадження: поняття і чинники. Поняття споживання і заощаджень. Мотиви, за якими домогосподарства здійснюють заощадження. Чинники, що роблять вплив на перерозподіл доходу на споживання і заощадження. Кейнсіанська модель споживання. Припущення кейнсіанської моделі. Основний психологічний закон. Середня схильність до споживання. Середня схильність до заощадження. Гранична схильність до споживання. Гранична схильність до заощадження. Основні положення моделі. Парадокс Кузнеця. Теорія міжтимчасового споживчого вибору І. Фішера. Міжтимчасовий вибір. Рівняння міжтимчасового бюджетного обмеження. Ефект доходу і ефект заміщення. Гіпотеза життєвого циклу Ф. Модільяні. Припущення моделі. Основні положення моделі. Теорія перманентного доходу М. Фрідмана. Перманентний дохід. Тимчасовий дохід. Поточний дохід.

Тема 8. Приватні інвестиції

Інвестиції і інвестиційний попит. Поняття інвестицій і інвестиційного попиту. Види інвестицій. Фіксовані інвестиції. Валові внутрішні приватні інвестиції. Чисті інвестиції. Чинники, від яких залежить інвестиційний попит. Автономні інвестиції і модель мультиплікатора. Функція автономних інвестицій. Мультиплікатор автономних витрат. Механізм мультиплікатора автономних витрат. Парадокс Харрода. Парадокс ощадливості. Індуковані інвестиції і принцип акселератора. Функція індукованих інвестицій. Принцип акселератора інвестицій. Коефіцієнт прирістної капіталоємкості продукції. Кейнсіанська теорія інвестицій. Співвідношення заощаджень і інвестицій у кейнсіанській теорії. Гранична ефективність капіталу. Вартість інвестиційного проекту. Функція інвестиційного попиту в кейнсіанській теорії. Гранична схильність до інвестування за процентною ставкою. Неокласична концепція попиту на інвестиції. Оптимальний обсяг капіталу. Гіпотеза поступового коректування (модель гнучкого акселератора). Ступінь наближення (швидкість пристосування) фактичного капіталу до оптимального. Ціна одиниці капіталу. Граничний продукт капіталу. Граничні витрати капіталу.

Тема 9. Сукупні витрати і ВВП

Рівновага в моделі „витрати-випуск”. Макроекономічна рівновага. Модель „витрати-випуск” (модель „кейнсіанського хреста”). Фактичні і плановані сукупні витрати.

Рівновага в моделі „вилучення-ін'єкції”. Поняття ін'єкцій і вилучень. Висновки, зроблені для простої моделі економіки, і для моделі відкритої економіки за участю держави. Рецесійний і інфляційний розриви. Поняття рецесійного (дефляційного) і інфляційного розривів. Рецесійний розрив сукупних витрат і рецесійний розрив випуску. Інфляційний розрив випуску і

інфляційний розрив сукупних витрат. Вплив індукованих інвестицій. Гранична схильність до інвестування за доходом. Кейнсіанський мультиплікатор сукупних витрат з урахуванням індукованих інвестицій. Парадокс заощаджень. Політика державного активізму. Модель IS-LM. Крива IS і рівновага товарного ринку. Крива LM і рівновага на грошовому ринку. Передумови моделі IS-LM. Побудова кривої IS. Реальні запаси грошових коштів. Побудова кривої LM. Сумісна рівновага товарного і грошового ринків. „Обсяг ефективного попиту”.

Тема 10. Економічна динаміка

Економічний цикл і його фази. Поняття економічного циклу. Характеристика фаз циклу: криза, депресія, поживлення і підйом. Двох- і чотирьохфазовий підходи до аналізу економічного циклу. Причини економічного циклу. Імпульсно-розповсюджувальний підхід (концепція) до пояснення існування економічних циклів. Невідповідність між сукупним попитом і сукупною пропозицією як основна причина циклічних коливань. Три типу економічних потрясінь: шоки сукупного попиту, шоки сукупної пропозиції і політичні шоки. Зміна інвестиційних витрат як основа економічного циклу. Показники економічної кон'юнктури. Темп економічного зростання. Темп приросту ВВП. Темп економічного розвитку. Економічна кон'юнктура. Показники економічної кон'юнктури: проциклічні, контрциклічні, ациклічні. Види економічних циклів. Малі цикли (Китчина). Класичні (середні) цикли (Жуглара). Довгі цикли (хвилі) Кондратьєва. Сторічні цикли. Циклічні і нециклічні коливання.

Економічне зростання і його показники. Межкрайнові і міжтимчасові відмінності у рівнях і темпах розвитку. Поняття економічного зростання. Графічна інтерпретація економічного зростання. Крива виробничих можливостей (КВМ). Обсяг реального ВВП на душу населення. Швидкість економічного росту. Середньорічні темпи приросту ВВП і середньорічні темпи приросту ВВП на душу населення. Накопичуване зростання. „Правило 70”. Ефект „швидкого старту”. Типи і чинники економічного зростання. Виробнича функція. Екстенсивний і інтенсивний типи економічного зростання. Чинники екстенсивного типу економічного зростання. Чинники інтенсивного типу економічного зростання. Чинники економічного зростання з боку пропозиції. Чинники економічного зростання з боку попиту. Чинники розподілу. Інституційні чинники. Поняття виробничої функції. Виробнича функція Кобба-Дугласа. Граничний продукт капіталу (MPK). Граничний продукт праці (MPL). Закон убуючого граничного продукту. Залишок Солоу. Неокласична модель економічного зростання Солоу. Чинники економічного зростання: приріст заощаджень, приріст населення і технічний прогрес. Стійкий рівень капіталоозброєності одного працівника. Золотий рівень капіталоозброєності або Золоте правило накопичення Фелпса. Наслідки економічного зростання. Альтернативні витрати економічного зростання. Витрати на інвестиції, пов'язані з віддачею, що зменшується. Витрати, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища.

Тема 11. Держава в системі макроекономічного регулювання

Теоретичні підходи до державного регулювання економіки. Поняття державного регулювання економіки. Економічні функції держави. Метод прямої дії на економіку. Непрямий метод регулювання. Основні об'єкти державного регулювання економіки. Адміністративні і економічні важелі державного регулювання.

Фіскальна політика: цілі і інструменти. Поняття фіскальної (бюджетно-податкової) політики. Цілі фіскальної політики як стабілізаційної політики. Інструменти фіскальної політики: доходи і витрати державного бюджету. Державний бюджет. Бюджетна система. Основні джерела державних доходів. Податки і їх функції. Податкова система. Принципи оподаткування. Основні види податків: прямі і непрямі. Типи систем оподаткування: пропорційна, прогресивна і регресивна. Напрями і категорії витрат державних витрат. Фіскальна політика і сукупний попит. Основні напрями фіскальної політики: стимулююча і стримуюча. Дискреційна і недискреційна фіскальна політика. Дискреційна і недискреційна фіскальна політика. Простий кейнсіанський мультиплікатор. Мультиплікатор державних закупівель. Два види податкового мультиплікатора. Мультиплікатор збалансованого бюджету для автономних (акордних) податків. Мультиплікатор трансфертів. Мультиплікатор автономних витрат з урахуванням ставки прибуткового податку. Вбудовані (автоматичні) стабілізатори. Переваги і недоліки фіскальної політики. Переваги і недоліки дискреційної фіскальної політики. Внутрішній і зовнішній лаги. Переваги і недоліки недискреційної фіскальної політики. Фіскальна політика і сукупна пропозиція. Крива Лаффера. Теорія економіки пропозиції.

Фіскальна політика, бюджетний дефіцит і державний борг. Сальдо державного бюджету. Профіцит і дефіцит державного бюджету. Фактичний, структурний і циклічний бюджетний дефіцит. Основні концепції балансування бюджету. Емісійний спосіб фінансування дефіциту бюджету (монетизація дефіциту). Фінансування дефіциту бюджету за рахунок внутрішнього боргу. Обслуговування державного боргу. Ефект витіснення приватних інвестицій. Фінансування дефіциту бюджету за допомогою зовнішнього боргу. Тягар боргу для економіки країни.

Грошово-кредитна політика: цілі і інструменти. Стратегічні і тактичні цілі грошово-кредитної політики. Банківська система. Функції центрального банку. Функції комерційного банку. Таргетована інфляція. Інструменти грошово-кредитної політики. Види грошово-кредитної політики і їх вплив на економіку. Стимулююча грошово-кредитна політика. Стримуюча (обмежувальна) грошово-кредитна політика. Механізм грошової трансмісії. Політика дешевих грошей. Політика дорогих грошей. Переваги і недоліки грошово-кредитної політики.

Тема 12. Зовнішньоекономічна діяльність

Платіжний баланс: макроекономічне значення і структура. Моделі малої і великої відкритої економіки. Поняття і структура платіжного балансу. Резервні активи або офіційні резерви. Дефіцит і профіцит платіжного балансу.

Валютний курс і його регулювання. Основні методи валютного коректування: пряма і зворотна. Різновиди валютного курсу: номінальний і реальний. Режими регулювання валютного курсу: фіксований і плаваючий. Кероване плавання.

Крива платіжного балансу. Автономний і індукований імпорт. Гранична схильність до імпортування. Потоки капіталу. Диференціал процентних ставок. Положення і зрушення кривої платіжного балансу. Стабілізаційна політика у відкритій економіці. Модель Манделла-Флемінга. Подвійна рівновага в економіці: внутрішня і зовнішня. Призначення моделі Манделла-Флемінга. Висновки моделі Манделла-Флемінга.

Контрольні питання
вступного випробування з предмету «Економічна теорія»
щодо вступу до аспірантури для навчання за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Суспільне виробництво і його структура. Фактори виробництва.
2. Результати й ефективність виробництва.
3. Ринок, його компоненти й відмітні риси. Інфраструктура ринку.
4. Модель кругообігу товарів і грошей у ринковому господарстві.
5. Гроші і їхня еволюція. Функції грошей
6. Поняття грошової маси. Грошові агрегати
7. Попит та пропозиція в ринковій економіці.
8. Концепція еластичності попиту та пропозиції.
9. Гранична корисність: поняття, значення, закон
10. Дохід фірми: виторг, прибуток. Бухгалтерський і економічний та нормальний прибуток.
11. Ринок праці і його функціонування. Форми оплати праці.
12. Типи ринкових структур. Ознаки та приклади
13. ВВП і його методи розрахунку. Номінальний і реальний ВВП.
14. Грошово-кредитна політика держави: поняття, інструменти.
15. Макроекономічна нестабільність і її прояви.
16. Види інфляції залежно від різних критеріїв. Рівень (темп) інфляції.
17. Теорія й практика антиінфляційних заходів.
18. Безробіття: поняття й вимір. Види безробіття.
19. Закон Оукена.
20. Зв'язок безробіття й інфляції. Крива Філіпса.
21. Кредитно-банківська система: її суть і структура.
22. Золотий стандарт. Бреттен-Вудська система.
23. Аналіз економічної думки стародавнього світу.
24. Основні представники економічних поглядів середньовіччя.
25. Порівняльна характеристика поглядів меркантилізму та фізіократії.
26. Основні погляди та представники класичної школи.
27. Економічна система А. Сміта. Теорія порівняльних переваг Д. Рікардо.
28. Економічні теорії Ж.-Б. Сея і Т. Р. Мальтуса.
29. Теоретичні проблеми «Капіталу» К. Маркса. Теорія прибавочної вартості.
30. Теорія порівняльних переваг А. Сміт та Д. Рікардо.
31. Передумови виникнення та розвитку маржиналізму.
32. Політична економія А. Маршалла. Закони Г. Госсена.
33. Особливості й основні напрямки економічного лібералізму.
34. Основні постулати монетаристської і кейнсіанської шкіл.
35. Концепція неокласичного синтезу П. Самуельсона.
36. Основи політичної економії М. І. Туган-Барановського.
37. Теоретична спадщина Н. Кондрат'єва.
38. Нобелівські лауреати по економіці.
39. Економічні переконання Ф. Аквінського.
40. Основи політичної економії М. І. Туган-Барановського.

41. «Новий курс» Ф. Рузвельта.
42. «План Маршалла».
43. Економічна думка в період державного монополістичного розвитку суспільств (початок XX ст.).
44. «Пруський» і «американський» шлях розвитку капіталізму в сільському господарстві.
45. Мікроекономіка як наука. Раціональність як принцип поведінки суб'єктів господарювання.
46. Поняття корисності. Мікроекономічний аналіз поведінки індивіда-споживача. Поняття корисності блага.
47. Поняття кривих байдужості та їх побудова. Бюджетні обмеження. Гранична норма заміщення і її економічний.
48. Поняття цінності і вартості блага. Надлишок споживача і його суть.
49. Функція попиту. О попиту і умови, в яких формується попит.
50. Підприємство як виробничо-ринкова система.
51. Виробнича функція і її визначення. Поняття витрат виробництва, виручки і прибутку.
52. Поняття пропозиції. О пропозиції. Сутність закону пропозиції.
53. Функція пропозиції. Цінові і нецінові фактори, що визначають величину пропозиції.
54. конкуренція і її характерні риси. Ринкова рівновага і чинники, що його порушують.
55. Поняття і суть олігополії. Олігополістичні цінові війни. Дуополія Курно.
56. Суть і види монополій. Вхідні бар'єри на ринок.
57. Суть і поняття похідного попиту. Відмінності у формуванні попиту і пропозиції на ринках факторів виробництва і ринках споживчих товарів.
58. Поняття і суть капіталу. Основні форми капіталу. Основний і оборотний капітал.
59. Земля як фактор виробництва і об'єкт купівлі-продажу.
60. Поняття дисконтованої вартості майбутньої земельної ренти.
61. Поняття загальної рівноваги конкурентних ринків. Часткова рівновага. Ефекти зворотного зв'язку.
62. Ефективність Парето. Умови досягнення ефективності при обміні.
63. Діаграма Еджуорта. Умови досягнення ефективності ринку.
64. Л. Вальрас і А. Маршалл про стійкість ринку. Динамічна модель ринку. «Павутиноподібна» модель ринку.
65. Аргументи за і проти втручання держави у функціонування ринку: підходи кейнсіанців і монетаристів.
66. Поняття ринкових інститутів. Інститут прав власності.
67. Поняття і суть трансакційних витрат.
68. Зовнішні ефекти (екстерналії). Негативні зовнішні ефекти (негативні екстерналії).
69. Суть макроекономічного аналізу. Основні макроекономічні проблеми.
70. Сукупний попит і його структура. Закон, крива і чинники сукупного попиту.

71. Сукупна пропозиція і його структура. Закон, крива і чинники сукупної пропозиції.
72. Інвестиції. Види інвестицій. Валові внутрішні приватні інвестиції. Чисті інвестиції.
73. Поняття економічного циклу. Характеристика фаз циклу.
74. Види економічних циклів. Циклічні і нециклічні коливання.
75. Економічне зростання і його показники.
76. Теоретичні підходи до державного регулювання економіки. Економічні функції держави.
77. Методи і засоби державного регулювання економіки.
78. Поняття фіскальної (бюджетно-податкової) політики. Мета фіскальної політики як стабілізаційної політики.
79. Інструменти фіскальної політики: доходи і витрати державного бюджету. Бюджетна система.
80. Податкова система. Принципи оподаткування. Основні види податків. Типи систем оподаткування.
81. Стратегічні і тактичні цілі грошово-кредитної політики.
82. Банківська система. Функції Центрального банку. Функції комерційного банку.
83. Стимулююча грошово-кредитна політика. «Політика дешевих грошей».
84. Стримуюча грошово-кредитна політика. «Політика дорогих грошей».
85. Платіжний баланс: макроекономічне значення і структура. Дефіцит і профіцит платіжного балансу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЩОДО ВСТУПУ ДО АСПІРАНТУРИ

Оцінка знань при вступі до аспірантури проводиться по п'ятибальній шкалі.

Оцінка **«ВІДМІННО»** виставляється вступнику, що глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал, вичерпно, послідовно, грамотно та логічно відповів на усі питання, показавши знання додаткової літератури. При цьому у вступника не викликає ускладнень зміна умов завдання, він вільно справляється з додатковими запитаннями, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє навичками та прийомами розрахунків в області економічної теорії.

Оцінка **«ДОБРЕ»** виставляється вступнику, що засвоїв програмний матеріал, грамотно і по суті відповів на поставлені запитання, не допускає істотні неточності у відповіді на додатково поставлені запитання; правильно застосував теоретичні положення при розв'язанні задачі.

Оцінка **«ЗАДОВІЛЬНО»** виставляється вступнику, що має знання тільки основного матеріалу, але не засвоїв його деталей, допускає неточності при розв'язанні задач, недостатньо правильно формулює і порушує послідовність у викладенні програмного матеріалу.

Оцінка **«НЕЗАДОВІЛЬНО»** виставляється вступнику, який не знає значної частини програмного матеріалу, допускає істотні помилки у відповідях на запитання, не відповів на додаткові запитання.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилевич В. Д. Макроекономіка : практикум : навч. посіб. / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Л.О. Баластрик ; за ред. В.Д. Базилевича. - 2-е вид., переробл. і доп. - К. : Знання, 2010. - 550 с.
2. Базилевич В. Д. Макроекономіка : учеб. / В. Базилевич, Е. Базилевич, Л. Баластрик ; под ред. В.Д. Базилевича. - Киев : Знання, 2015. - 694 с.
3. Бальцерович Л. 800 дней : краткая история великих перемен 1989-1991 / Лешек Бальцерович ; записал Ежи Бачинский ; в сотрудничестве с Ежи Козьминским ; [пер. с пол. М. Манова]. - Харьков : Золотые страницы, 2014. - 202 с.
4. Воробйов Є. М. Економічна теорія : основи мікроекономіки, основи макроекономіки : модульний курс : навч. посіб. для ВНЗ / Є.М. Воробйов. - Х. : Торсінг плюс, 2009. - 319 с.
5. Довгаль Е. А. Макроекономіка : учеб. пособие для студентов экон. специальностей / Е.А. Довгаль ; Нар. укр. акад. - Х. : Изд-во НУА, 2010. - 299 с.
6. Економічна теорія. Макроекономіка : підручник / за ред. В.М. Тарасевича. - Київ : Знання, 2012. - 206 с.
7. Економічна теорія. Макроекономіка : підручник / за ред. В.М. Тарасевича. - Київ : Знання, 2012. - 206 с.
8. Курс экономической теории : учеб. для студентов вузов, обучающихся по экон. специальностям и направлениям / Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. - Киров : АСА, 2011. - 875 с.
9. Макроекономіка : зб. завдань для самост. роботи та контролю знань / [А. О. Задоя та ін.] ; Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля. - 2-ге вид., доопрац. та допов. - Дніпропетровськ : [Роял Принт], 2014. - 112 с.
10. Миропольский Д.Ю. Основы теоретической экономики : теория альтернативных хозяйственных систем / Д.Ю. Миропольский, И.А. Максимцев, Л.С. Тарасевич. - М. ; Киев ; Харьков [и др.] : Питер, 2014. - 509 с.
11. Назаров І. В. Економічна історія : навч.-метод. посіб. для студ. экон. спец. / І.В. Назаров ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ : Київ. ун-т, 2010. - 183 с. - Бібліогр.: с. 179-182 (72 назви). - Глосарій: с. 154-163.
12. Поплавська Ж. В. Мікроекономіка. Теорія і практика управлінської економіки : навч. посіб. / Ж.В. Поплавська, О.Й. Криса. - 2-ге вид., перероб. і доп. - Київ : Алерта, 2012. - 271 с.
13. Рудий М. М. Мікроекономіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.М. Рудий. - 3-тє вид., виправл. та допов. - Київ : Каравела, 2012. - 359 с.
14. Туманова Е. А. Макроекономіка. Элементы продвинутого подхода : учеб. для студентов вузов, обучающихся по направлению "Экономика" / Е.А. Туманова, Н.Л. Шагас ; Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова, Эконом. фак. - М. : Инфра-М, 2010. - 399 с.

15. Уразов А.У. Основи економічної теорії : навч. посіб. / А.У. Уразов, І.В. Саух, О.І. Вікарчук. - Київ : Центр учб. літ., 2014.- 310 с.
16. Limonova, E. History of economy and economic thought : study guide : [навч. посіб.] / E. Limonova, Y. Dyad'ko, O. Khlyntseva ; Alfred Nobel University. - Dnipropetrovs'k : [Alfred Nobel University], 2011. - 174 p.
17. Macroeconomics / A.O. Zadoia, Y.E. Petrunia, S.V. Kuz'minov [et al.] ; reviewers: V.M. Tarasevich, V.L. Osetskiy ; Alfred Nobel UEL. - Dnipropetrovs'k : [Alfred Nobel University], 2011. - 296 p.